

MOEDER MARIA

Gerard van Midden

Op zoek naar Maria

Maria in de context van een musical

Een musical over Maria. Waarom uitgerekend over haar? Waarom kiest Gerard van Midden geen ander Bijbels figuur om een musical over te schrijven? Iemand die minder vragen oproept. En misschien ook makkelijker ligt bij kerken die graag een musical willen spelen. Op zoek naar Maria loopt Gerard van Midden tegen veel vragen op.

G.G. van Midden is tekstschrijver en directeur van SGO Uitgeverij in Hoevelaken. Zijn grootste passie is het schrijven van Bijbelse musicals voor kerken en parochies. Dat doet hij samen met componist Gerard van Amstel. Zij werken nu aan hun nieuwste musical 'Maria', die leverbaar is in december 2010.

Een vorm kan een musical maken of breken. Die is allesbepalend voor een goede bedding van de inhoud. Enthousiaste amateurs uit allerlei kerken moeten het verhaal kunnen spelen én het publiek moet dat in één keer kunnen volgen. Bovendien moet de vorm recht doen aan Maria in al haar aspecten. Of je nu een Bijbels fragment laat zien, iets uit de traditie of uit het dagelijks leven.

Op zoek naar... de musicalvorm

Gelukkig borrelt er vrij snel een beeld op: een reizend theatergezelschap. Niet gestold in een of andere historische tijd, waardoor 'Maria' voor iedereen herkenbaar en vooral invoelbaar kan worden. Zo hoef je als schrijver geen rekening te houden met de context van politiek en cultuur uit die bepaalde tijd. Een harnas dat ook Maria teveel zou vastnagelen.

Ik zie het vóór me: overvolle karren met kleding, Mariabeelden en andere rekwisieten die meteen het decor bepalen. En achter die karren de reizende acteurs en troubadours, op weg naar Kevelaer. Onderweg ha lt houdend in een dorp, waarin de bewoners een week lang mogen genieten van de zeven avondvoorstellingen die het gezelschap voor hen speelt over en uit het leven van Maria. En wat zou het dan mooi zijn als de inwoners wat ze overdag met elkaar meemaken 's avonds herkennen in de thematiek van de voorstellingen.

Mijn fantasie slaat op hol! Ho, eerst op zoek naar de thema's. Wat vertelt Maria ons eigenlijk?

Op zoek naar... een thema

Misschien wel de moeilijkste fase in het proces. Want Maria vertelt ons geen eenduidig verhaal. Zoals vrijwel geen Bijbels verhaal dat doet. Gelukkig maar, want dan heb je ook geen last van een houdbaarheidsdatum.

Maria biedt openingen voor verschillende thema's. Sterk afhankelijk van het Bijbelverhaal of -fragment dat je volgt of de traditie die je wilt laten resoneren.

Omdat de structuur uitgaat van zeven 'voorstellingen', ga ik op zoek naar zeven thema's, alle gebaseerd op een kenmerkend Bijbels fragment waarin Maria op de een of andere manier een rol speelt. In de musical zal ik in toneel- en liedteksten theologische achtergronden en interpretaties op een vaak impliciete manier verwerken. Een musical is immers geen preek, maar een speelse blikopener zodat iedereen

kan meedoen in het verhaal en zich er hopelijk ook zelf in kan herkennen.

Al lezend en studierend in wat theologen mij als geïnteresseerde leek hapklaar aanreiken, kom ik tot de volgende, eerste vijf deelthema's die de Bijbelse Maria recht moeten doen én de Maria zoals we die in de traditie van alle eeuwen erna kennen.

Geslachtsregister

Matteüs opent met het geslachtsregister van Jezus en daarin spelen vijf vrouwen een opvallende rol. De vijfde vrouw is Maria en natuurlijk roept deze bepaald niet toevallige opsomming van voormoeders en -vaders van Jezus de vraag op: *Waar kom je vandaan? Wat zijn je wortels? Wat zeggen die over jou en wat wil je daarmee?*

Aankondiging

In de aankondiging zoals door Lucas beschreven krijgt Maria het bericht van de engel dat ze zwanger zal worden. Dit deel brengt me bij het thema *liefde en trouw*. Zeker als ik het verbind met de reactie van Jozef die we in Matteüs lezen als hij besluit om in het geheim van haar te scheiden. Dat levert een liefdeslied op. Een fragment hieruit:

(Maria)
 Heb ik hier om gevraagd?
 Zo jong door hem gevonden.
 Voor altijd 'moeder van',
 voorgoed met God verbonden.
 Ik draag zijn eigen kind,
 intiemer kan het niet.
 Dus zou ik moeten lachen,
 maar ik voel een mild verdriet.

Een voorrecht? Ach, het zal wel.
 Uitverkoren in de tijd?
 Maar wat zal Jozef doen en denken?
 Raak ik door dit toeval
 mijn geliefde kwijt?
 Mijn geliefde kwijt...

(Jozef)
 Heb ik hier om gevraagd?
 Zo jong al moeten kiezen?
 Waarom gebeurt dit mij?
 'k Heb alles te verliezen!

Wij fluisterden toch zacht:
‘Jij bent voor mij gemaakt.
Maria, lieve liefste,
jij hebt mij zo diep geraakt.’

Die afspraak, nee, belofte
is vervlogen tot mijn spijt.
Wat zal Maria doen en denken?
Raak ik door dit toeval
mijn geliefde kwijt,
mijn geliefde kwijt...

Magnificat

Natuurlijk mag het Magnificat uit Lucas niet ontbreken. Persoonlijk is dit voor mij ook de kern van wat ik over Maria kwijt wil. Maria die zo persoonlijk en zeker spreekt over een God die oog heeft voor haar. Over een God die machtigen van de troon stoot en geringen aanzien geeft. Beelden die de hoop op een rechtvaardige samenleving levend houden. En Maria die daarin een cruciale rol vervult en krijgt in de traditie. Als troosteres en middelares. Als een nabije moeder aan wie je alles kunt vertellen. Bijvoorbeeld omdat je hongert naar *gerechtigheid*. Het lied zal een uitdaging worden, want ik kom niet los van de allermooiste toonzetting ooit, uiteraard die van Johann Sebastian Bach. Wat een feest en zegingskracht!

Op zoek naar achtergrondinformatie kom ik een prachtige tekst tegen van Kurt Marti. Een deel uit mijn bewerking:

(De tekst begint met fragmenten uit het Magnificat)

Later, veel later, blikte Maria
radeloos neer van de altaren
waarop zij al die lange jaren,
- stomgeslagen stem in steen -
vastgenageld stond, alleen.
Dat moest toch een vergissing zijn
dat zij vereerd werd, heilig, groot
door mensen die niets deden
voor haar kinderen in nood.

Maar het diepst griefde haar
de godschennende knieval
van beulen en potentaten,
tirannen en magnaten,
duivelse bruten
van god verlaten,
tegen wie ze toch ooit
had gezongen vol hoop
dat ze hongerigen zouden voeden,
de zwakken zouden hoeden,
waren ze dat allemaal vergeten?
allemaal vergeten...

Maria kwam van stond af aan

uit haar schilderijen vandaan.
Ze kwam in al haar stenen gebouwen
van haar altaren; herleefde in vrouwen
die onrecht niet langer meer duldden.
Zo werd zij krachtig en manifest
hart en ziel van het protest.
Zelfbewust en zelfgekozen
in naam van alle machtelozen
was zij en is zij al eeuwenlang,
veelvormig, veelstemmig
de opstandige hoop van hun gezang.

Deze opstandige Maria, die haar eigen beeldenstorm ontkeket, zette al mijn beelden van een zoetsappige, gedweeë Maria rigoureuus overboord. En in de musical zal de Maria van het Magnificat dus de boventoon gaan voeren. Als het me tenminste lukt om een zuivere brug te slaan tussen wat er bij de inwoners in het dorp gebeurt en wat Maria zegt in haar lofzang. Want de Bijbel mag uiteraard niet gaan buiksprecken.

Kerstverhaal

Het overbekende kerstverhaal is een must in de musical. Uit de vele deelthema's die deze verhalen-cyclus biedt, kies ik voor *levensvragen*. Aanleiding is de prachtige zin van Lucas: 'Doch Maria bewaarde al deze woorden, die overwegende in haar hart'. (Het spijt me, maar ik kan niet uit de voeten met het huidige '... en ze bleef erover nadenken'. Overwegen is voor mij echt van een andere orde.)

Om spanning in het thema te brengen, plaats ik hier ook de kindermoord van Betlehem. In overleg met mijn broer Piet van Midden (theoloog) speel ik met de emoties van de vrouwen in Betlehem ('Maria, was toch niet naar Betlehem gekomen!') en die van Maria die vanuit Egypte antwoordt.

(Vrouwen uit Betlehem)

Maria, ze zeggen dat jij troosten zal...
moeder van barmhartigheid...
hoop van hopelozen...
geheimzinnige bron...
koningin van de hemel...
moeder van God...
Zoveel titels, zoveel namen,
vrouw, wat hebben wij aan jou?
Hoor, het lot brengt ons hier samen,
ons geweeklaag, ons gezucht.
Maar jij bent gevluucht.

Hoor jij daar ons bitter klagen,
onze zwartgerande rouw;
onze niet te dragen vragen?
Voel jij onze doodse kou,
de in bloed gestolde nacht,
toegebracht door kille macht
die geen afstand nemen wou

van zijn trots en van de troon?
 Als een farao gewoon
 ons een kwetsbaar kind ontnam;
 onze zonen daarom slachtte
 als een offer voor zijn gram?
 Die niet vrij met zich liet spotten
 en daarom met waanzin kwam.

Jij, Maria, bent nu veilig
 met je pasgeboren zoon.
 In 't verborgene verdwenen,
 weg van al dit peilloos wenen;
 toen de aarde dieprood kleurde
 en wij net als Rachel treurden,
 niet te troosten, zoveel pijn,
 omdat zij er niet meer zijn.

Toen... Maria, was jij nodig
 als madonna, onze stem.
 Maar jij zweeg; en onze dromen
 zijn door willekeur ontnomen.
 Was toch niet naar hier gekomen,
 naar dit kleine Betlehem.

(solo Maria)
 Ja, ik hoor het bitt're klagen,
 jullie schor geschreeuwde keel.
 Jullie niet te dragen vragen
 worden mij ook veel te veel.
 In Egypte, ver van huis,
 noodgedwongen tijd'lijk thuis,
 wacht ik met mijn kleine zoon.
 'k Zie hem vóór me: doornenkroon,
 koningsmantel en een kruis.
 Zwaar bespot en onder vuur
 draagt hij 't lijden van je zonen
 als zijn offer voor dit lot.
 Jullie kind'ren, martelaren
 van het allereerste uur.

Hoor Maria, jij bent nodig
 als madonna, onze stem.
 Zal jouw kind de macht verbreken
 door zijn doen en door zijn spreken?
 Is hij echt het lichtend teken?
 Hij, dat kind van Betlehem.

Vier van de zeven thema's heb ik in grote lijnen ingevuld. De zoektocht gaat dus nog verder. Duidelijk is wel dat het zevende thema verdriet wordt, gekoppeld aan het aangrijpende 'Stabat Mater'. Willem Wilmink heeft de oorspronkelijk Latijnse tekst over Maria bij het kruis prachtig vertaald. In hetzelfde ritme als de Latijnse tekst. Een 'cryptogram' van formaat! Maar voor een musical te lang en met 'te zwaar' taalgebruik.

Ik zoek naar mijn eigen woorden. Die het verdriet van moeders in mijn directe omgeving over het moe-

ten loslaten van hun kind een klein beetje benaderen. Of dat gelukt is, weet ik niet. Maar de sterke muziek van Gerard van Amstel bij 'ons' Stabat Mater, geeft de woorden wel de zeggingskracht die ik graag wil. Hieronder vier van de zes coupletten.

(solo Maria)

2. Daar leed ik, hooggeacht, maar diepverloren.
 Ooit was ik toch uitverkoren,
 moeder van Gods eigen zoon?
 Godverlaten, godvergeten,
 hoorde ik die pijn en kreten,
 voelde ik die bitt're hoon.

(koor)

3. Wie zou niet van onmacht breken
 bij het zien van zoveel steken
 in Maria's zere ziel?
 Wie zou dan niet mee gaan wenen
 om Maria, om die ene,
 voor wie 't duister troostloos viel?

(solo Maria)

4. Ooit gaf ik, door de liefde aangestoken,
 vol verwachting, ongebroken,
 a dem aan mijn eigen zoon.
 God, wat heeft hij moeten strijden,
 hij, mijn kind, waarom dit lijden?
 Wast hij zo de wereld schoon?

(koor)

5. Lieve moeder, als 't zou kunnen,
 want wat zou ik je dat gunnen,
 geef de pijnen van je kind!
 Geef het kruis, ik zal het dragen,
 heel mijn leven, alle dagen,
 totdat ik je zingend vind.

Op zoek naar... de traditie

De Bijbel vertelt in verhouding niet veel over Maria. Dat vind ik lastig, omdat ik de verbanden niet uit een doorlopend verhaal kan halen. De musical wordt dus geen levensverhaal over Maria. En dan ben ik weer blij met de twintig eeuwen Maria-traditie.

Maria is niet los verkrijgbaar van die traditie. De Mariaverering moet – wil ik niet voorgoed tegenstanders maken in de mij nauwelijks bekende katholieke wereld – een serieuze plek krijgen. Dus laat ik me bijpraten door diverse specialisten, waaronder Willien van Wieringen en Fred Kok. Al snel wordt me duidelijk dat het niet om heel grote dingen gaat. Natuurlijk... er valt veel te zeggen over de ontwikkeling van Maria door de eeuwen heen. Hoe zij geboetseerd wordt naar het beeld van de tijd. De musical zal er aandacht aan besteden, maar interessanter vind ik de persoonlijke verhalen van mensen. Hoe zij Maria ervaren in hun eigen leven. Die kleine en grote gouden momenten waarin Maria veel troost geeft.

Santa Maria Maggiore, de eerste aan Maria gewijde kerk, Rome.
Foto: Anton Sinke

'Wij zaten lamgeslagen door het wegbrengen van mijn vader naar het verpleeghuis bij elkaar. Mijn moeder memoreerde de toenemende problemen van de afgelopen jaren en zei – met een lach en toch serieus – dat ze het had volgehouden dankzij Maria van Altijdurende Bijstand.'

Ik word wat minder protestant. Het beeld van een nabije Maria, voor wie je kaarsjes kunt aansteken en bloemen kunt neerleggen, spreekt me aan. Het maakt mijn godsbeeld menselijker. Want in en door haar gloort iets van God. Dat ze ook nog vrouw is, maakt het zeker makkelijker. In haar zie ik ook iets van mijn eigen moeder. Aan wie je veel kunt toevertrouwen, omdat zij je als geen ander kent. Voor wie

je geen masker hoeft op te zetten. En is het niet je moeder die je vroeger 'inschakelde' om iets gedaan te krijgen bij je strengere vader? Moeder Maria als voorspreker, middelares. Maar gelukkig niet – althans voor mij niet – vanuit angstige beelden van een oordelende God in welke eindtijd dan ook.

Ik zoek door... Nog negen maanden te gaan, want in september 2010 starten de eerste repetities in Amersfoort. Zeg maar... een volledige zwangerschap. Ik hoop op een voorspoedige geboorte en een Maria die het waard is om gespeeld, gezongen en gedanst te worden.